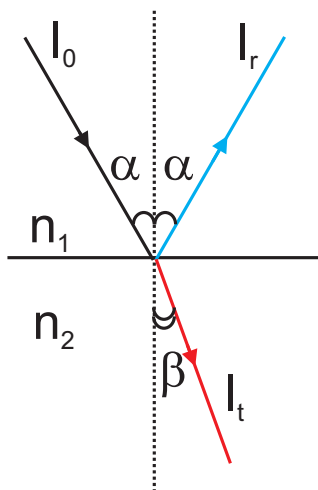

Глава 11

Често използвани формули и дефиниции

11.1 Пречупване на светлината от повърхност

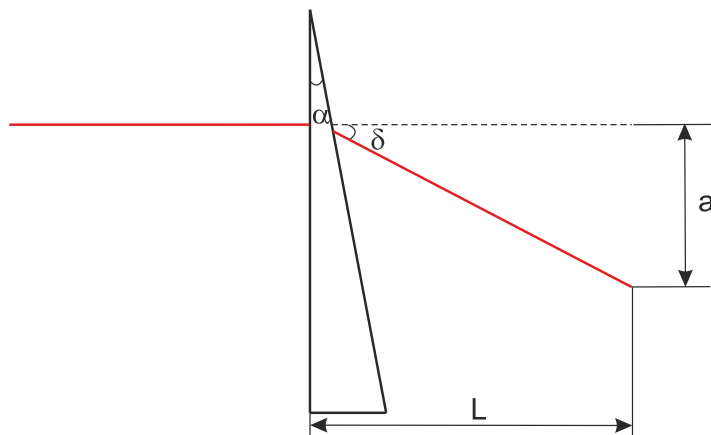
Фигура 11.1: Ход на лъчите при достигане на граница между две среди.

Закон на Снелиус:

$$\frac{\sin \alpha}{\sin \beta} = \frac{n_2}{n_1} .$$

Пълно вътрешно отражение. Граничен ъгъл:

$$n_1 \sin \alpha = n_2 \sin 90^\circ \Rightarrow \alpha = \arcsin \left(\frac{n_2}{n_1} \right) .$$

Фигура 11.2: Отместване на лъч при преминаване през призма.

Тънка призма. Връзка между пречупващия ъгъл α на призмата и ъгълът на отклонение δ :

$$\delta \approx (n - 1)\alpha .$$

Дефиниция на призмен диоптър:

$$P = 100 \operatorname{tg} \delta \approx 100(n - 1)\alpha ,$$

$$P = 100 \frac{a \text{ [m]}}{L \text{ [m]}} = \frac{a \text{ [cm]}}{L \text{ [m]}} .$$

Число на Аббе:

$$\nu = \frac{n_D - 1}{n_F - n_C} .$$

11.2 Огледала

Фокус на сферично огледало:

$$f = -\frac{R}{2} .$$

Уравнение на сферично огледало:

$$\frac{1}{x} + \frac{1}{x'} = \frac{1}{f} .$$

Таблица 11.1: Конвенция за знаците при сферично огледало:

Величина	+	-
радиус, R	център вдясно от V	център вляво от V
разстояние до предмета, x	вляво от V	вдясно от V
разстояние до образа, x'	вляво от V	вдясно от V
фокусно разстояние, f	F вляво от V	F вдясно от V
височина, y, y'	над оптичната ос	под оптичната ос
увеличение, M	прав образ	обърнат образ

Увеличение при сферично огледало:

$$M = \frac{y'}{y} = -\frac{x'}{x} = \frac{f}{f - x}.$$

11.3 Сферични повърхнини

Фокусни разстояния на пречупваща повърхнина:

$$f = R \frac{n_1}{n_2 - n_1} = \frac{n_1}{\Phi},$$

$$f' = R \frac{n_2}{n_2 - n_1} = \frac{n_2}{\Phi}.$$

Таблица 11.2: Конвенция за знаците при сферична повърхност:

Величина	+	-
радиус, R	център вдясно от V	център вляво от V
разстояние до предмета, x	вляво от V	вдясно от V
разстояние до образа, x'	вдясно от V	вляво от V
предно фокусно разстояние, f	F вляво от V	F вдясно от V
задно фокусно разстояние, f'	F' вдясно от V	F' вляво от V
височина, y, y'	над оптичната ос	под оптичната ос
увеличение, M	прав образ	обърнат образ

Оптична сила на пречупваща повърхнина:

$$\Phi = \frac{n_2 - n_1}{R}.$$

Уравнение на пречупваща повърхнина:

$$\frac{f}{x} + \frac{f'}{x'} = 1$$

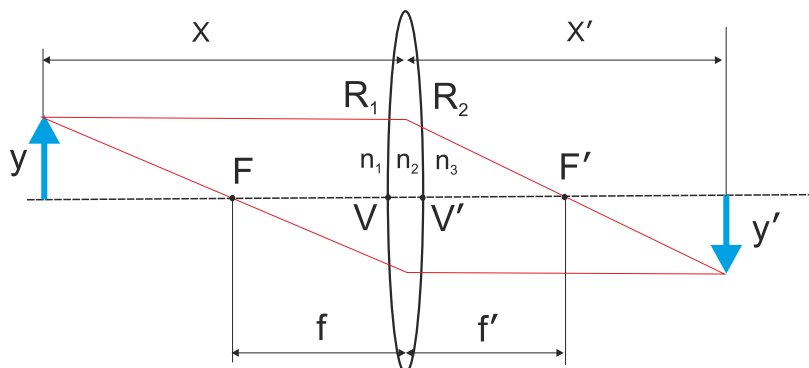
или

$$\frac{n_1}{x} + \frac{n_2}{x'} = \Phi .$$

Увеличение на пречупваща повърхнина:

$$M = \frac{y'}{y} = \frac{f}{f - x} .$$

11.4 Тънки лещи

Фигура 11.3: Ход на лъчите при тънка събирателна леща.

Фокусно разстояние на тънка леща в нееднородна среда:

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{R_1} \left(\frac{n_2 - n_1}{n_1} \right) - \frac{1}{R_2} \left(\frac{n_2 - n_3}{n_1} \right) ,$$

$$\frac{1}{f'} = \frac{1}{R_1} \left(\frac{n_2 - n_1}{n_3} \right) - \frac{1}{R_2} \left(\frac{n_2 - n_3}{n_3} \right) .$$

Фокусно разстояние на тънка леща в еднородна среда ($n_1 = n_3 \neq 1$):

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{f'} = \frac{n_2 - n_1}{n_1} \left(\frac{1}{R_1} - \frac{1}{R_2} \right) .$$

Фокусно разстояние на тънка леща във въздух ($n_1 = n_3 = 1$):

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{f'} = (n_2 - 1) \left(\frac{1}{R_1} - \frac{1}{R_2} \right) .$$

Таблица 11.3: Конвенция за знаците при тънка леща:

Величина	+	-
радиус, R_1, R_2	център вдясно от V	център вляво от V
разстояние до предмета, x	вляво от V	вдясно от V
разстояние до образа, x'	вдясно от V	вляво от V
предно фокусно разстояние, f	F вляво от V	F вдясно от V
задно фокусно разстояние, f'	F' вдясно от V	F' вляво от V
височина, y, y'	над оптичната ос	под оптичната ос
увеличение, M	прав образ	обърнат образ

Оптична сила на тънка леща в нееднородна среда:

$$\Phi = \frac{n_1}{f}$$

или

$$\Phi = \frac{n_3}{f'} .$$

Оптична сила на тънка леща във въздух ($n_1 = n_3 = 1$):

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{f'} = \Phi .$$

Уравнение на тънка леща в нееднородна среда:

$$\frac{n_1}{x} + \frac{n_2}{x'} = \Phi .$$

Уравнение на тънка леща във въздух ($n_1 = n_3 = 1$):

$$\frac{1}{x} + \frac{1}{x'} = \frac{1}{f} = \Phi .$$

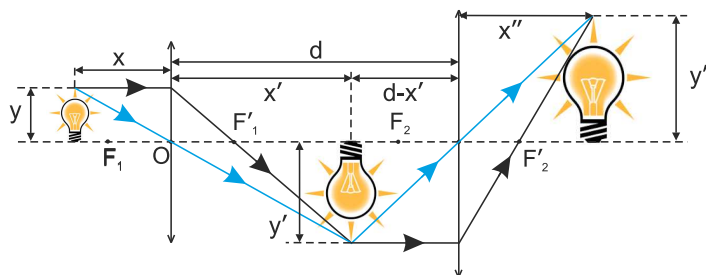
Увеличение на тънка леща:

$$M = \frac{f}{f - x} = \frac{f' - x'}{f'} = \frac{y'}{y} .$$

Опрефеляне на фокусното разстояние по метода на увеличението:

$$f = \frac{|M|L}{(1 + |M|)^2} .$$

11.5 Системи от тънки лещи

Фигура 11.4: Система от тънки лещи.

Намиране на положението на образа на обект, получен от система от тънки лещи:

$$x'' = \frac{f_2 d - \frac{f_1 f_2 x}{x - f_1}}{d - f_2 - \frac{f_1 x}{x - f_1}} = \frac{f_2 (x d - f_1 d - f_1 x)}{x d - f_2 x - f_1 d + f_1 f_2 - f_1 x} .$$

Предна фокусна отсечка:

$$f_{\text{пр}} = \frac{f_1 (d - f_2)}{d - (f_1 + f_2)} .$$

Задна фокусна отсечка:

$$f_{\text{зад}} = \frac{f_2 (d - f_1)}{d - (f_1 + f_2)} .$$

Фокусно разстояние на система от тънки лещи при $d = 0$:

$$f = f_{\text{зад}} = f_{\text{пр}} = \frac{f_1 f_2}{f_1 + f_2} .$$

Увеличение на система от тънки лещи:

$$M = \frac{y''}{y} = M_1 M_2 ,$$

където

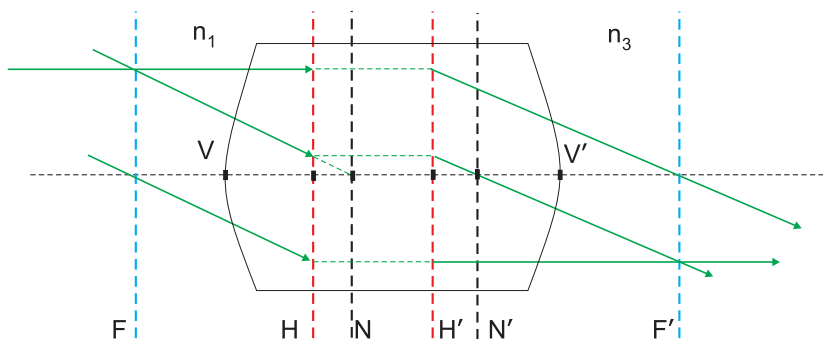
$$M_1 = \frac{f_1}{f_1 - x},$$

$$M_2 = \frac{f_2}{f_2 - d + x'}.$$

Алтернативна формула:

$$M = \frac{f_1 x''}{d(x - f_1) - x f_1}. \quad (11.1)$$

11.6 Кардинални точки и равнини

Фигура 11.5: Кардинални равнини в една оптична система.

Върхни точки – върховете на първата и последната пречупващи повърхности: V и V' .

Преден фокус – Лъчите от източник, поставен в предния фокус F , след преминаване през системата стават успоредни.

Заден фокус – Лъчи, успоредни на оптичната ос, след преминаване през системата се събират в задния фокус F' .

Фокални равнини – равнините, минаващи през фокусите на системата F и F' и перпендикулярни на оптичната ос.

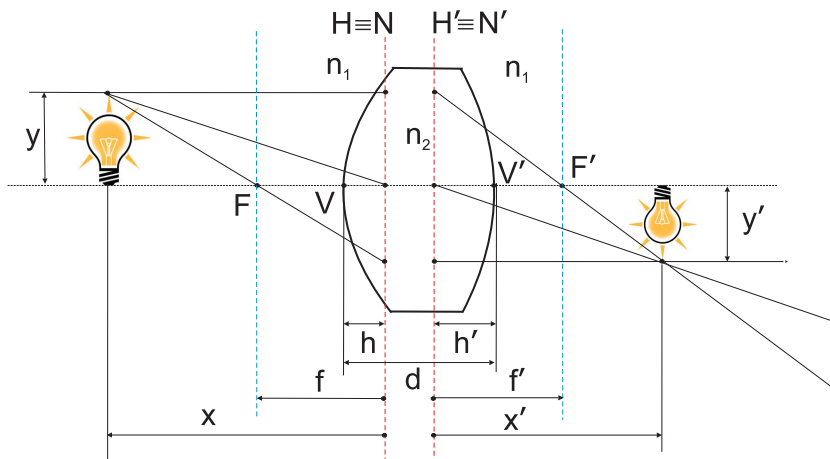
Главни равнини – Ако входящ лъч пресече предната главна равнина H на разстояние y от оптичната ос, той ще напусне задната главна равнина H' на същата височина (но е възможно да е под различен ъгъл). Главните равнини са перпендикулярни на оптичната ос.

Главни точки – точките H и H' , в които главните равнини пресичат оптичната ос.

Възлови точки – Ако входящ лъч (или продължението на лъч) пресича оптичната ос в предната възлова точка N под даден ъгъл, то той ще излезе от задната възлова точка N' под същия ъгъл.

Възлови равнини – равнините, минаващи през възловите точки на системата N и N' и перпендикулярни на оптичната ос.

11.7 Дебели лещи

Фигура 11.6: Ход на лъчите при дебела леща в еднородна среда.

Фокусно разстояние на дебела леща в общия случай:

$$\frac{1}{f} = \frac{n_2 - n_1}{n_1 R_1} - \frac{n_2 - n_3}{n_1 R_2} + \frac{d(n_2 - n_1)(n_2 - n_3)}{n_2 n_1 R_1 R_2},$$

$$\frac{1}{f'} = \frac{n_2 - n_1}{n_3 R_1} - \frac{n_2 - n_3}{n_3 R_2} + \frac{d(n_2 - n_1)(n_2 - n_3)}{n_2 n_3 R_1 R_2}.$$

Фокусно разстояние на дебела леща във въздух ($n_1 = n_3 = 1$): :

$$\frac{1}{f} = (n - 1) \left(\frac{1}{R_1} - \frac{1}{R_2} + \frac{(n - 1)d}{n R_1 R_2} \right).$$

Оптическа сила на дебела леща:

$$\Phi = \frac{n_1}{f} = \frac{n_3}{f'},$$

$$\Phi = \Phi_1 + \Phi_2 - \Phi_1 \Phi_2 \frac{d}{n}.$$

Разстояние между върхните точки на дебела леща и главните равнини в общия случай:

$$\overline{VH} = h = -\frac{f(n_2 - n_3)d}{n_2 R_2},$$

$$\overline{V'H'} = h' = -\frac{f'(n_2 - n_1)d}{n_2 R_1}.$$

Таблица 11.4: Конвенция за знаците при дебела леща:

Величина	+	-
радиус, R_1	център вдясно от V	център вляво от V
радиус, R_2	център вдясно от V'	център вляво от V'
разстояние до обекта, x	вляво от H	вдясно от H
разстояние до образа, x'	вдясно от H'	вляво от H'
височина, y, y'	над оптичната ос	под оптичната ос
предно фокусно разстояние, f	F вляво от H	F вдясно от H
задно фокусно разстояние, f'	F' вдясно от H'	F' вляво от H'
$\overline{VH} \equiv h$	H вдясно от V	H вляво от V
$\overline{V'H'} \equiv h'$	H' вдясно от V'	H' вляво от V'

Разстояние между връхните точки на дебела леща и възловите точки в общия случай:

$$\overline{HN} = f' \frac{n_3 - n_1}{n_3} = f \frac{n_3 - n_1}{n_1}, \quad (11.2)$$

$$\overline{H'N'} = f' \frac{n_3 - n_1}{n_3} = f \frac{n_3 - n_1}{n_1}. \quad (11.3)$$

Уравнение на дебела леща във въздух:

$$\frac{1}{x} + \frac{1}{x'} = \frac{1}{f}.$$

Уравнение на дебела леща в общия случай:

$$\frac{n_1}{x} + \frac{n_3}{x'} = \Phi,$$

$$\frac{f}{x} + \frac{f'}{x'} = 1.$$

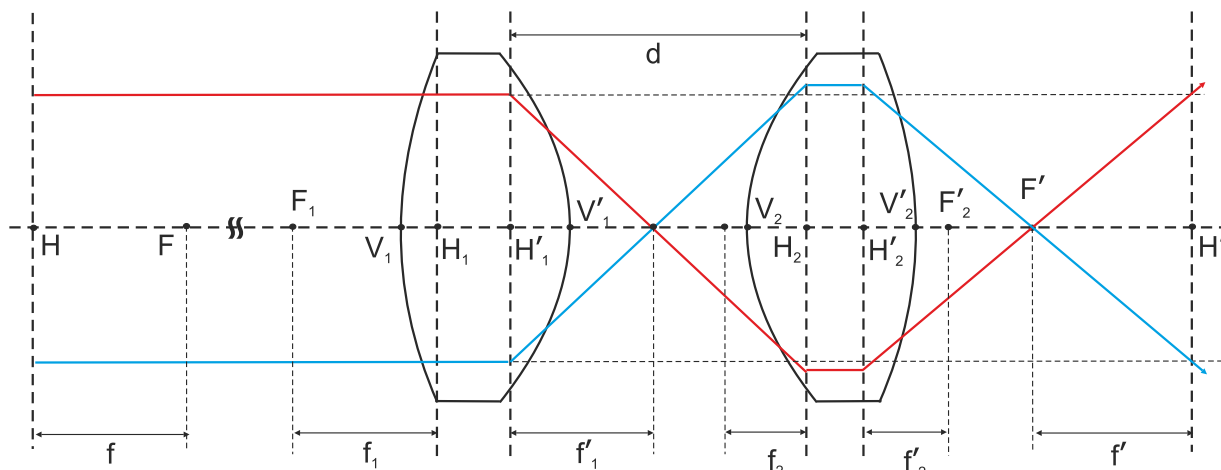
11.8 Системи от дебели лещи

Фокусно разстояние на система от дебели лещи във въздух:

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{f_1} + \frac{1}{f_2} - \frac{d}{f_1 f_2}.$$

Разстояние между предната главна равнина на първата леща и предната главна равнина на системата:

$$\overline{H_1 H} = \frac{fd}{f_2}.$$

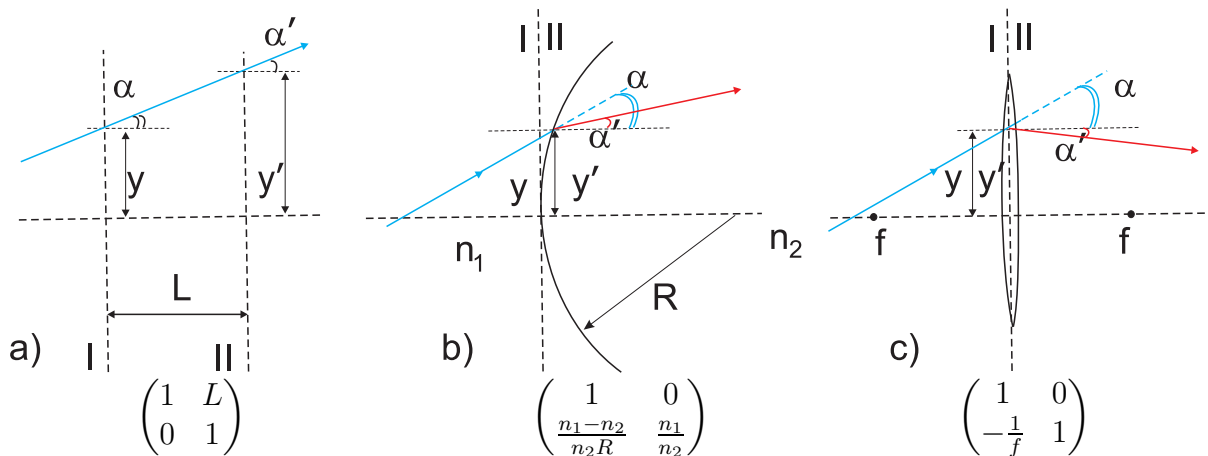

Фигура 11.7: Система от дебели лещи.

Разстояние между задната главна равнина на втората леща и задната главна равнина на системата:

$$\overline{H'_2 H'} = -\frac{fd}{f_1}$$

11.9 Матрична оптика

Фигура 11.8: Матрици на основни елементи в матричната оптика

Намиране на мястото на образа z' и неговото увеличение M :

$$z' = -\frac{Az + B}{Cz + D}$$

Таблица 11.5: Връзка между кардиналните точки на една система и елементите на нейната ABCD матрица.

Кардинални точки	Разстояние		Стойност	
	от	до	$n_1 \neq n_3$	$n_1 = n_3$
F	H	F	$-n_1/(n_3C)$	$-1/C$
H	I	H	$-(n_1 - n_3D)/(n_3C)$	$-(1 - D)/C$
N	I	N	$-(1 - D)/C$	$-(1 - D)/C$
F'	H'	F'	$-1/C$	$-1/C$
H'	II	H'	$(1 - A)/C$	$(1 - A)/C$
N'	II	N'	$(n_1 - n_3A)/(n_3C)$	$(1 - A)/C$

$$M = A + z'C = A - \frac{Az + B}{Cz + D}C .$$

Намиране на мястото на обекта:

$$z = -\frac{Dz' + B}{Cz' + A} .$$

11.10 Ъглово увеличение

Ъглово увеличение на телескоп:

$$M_\alpha = -\frac{f_1}{f_2} . \quad (11.4)$$

Ъглово увеличение на леща:

$$M_\alpha = \frac{fL}{fL + d^2 - dL} . \quad (11.5)$$

11.11 Зрителна острота

Връзка между $\alpha_{\min}$, линейните размери на предмета a и разстоянието до него L :

$$\frac{a}{L} = \operatorname{tg}\alpha_{\min} \approx \alpha_{\min} . \quad (11.6)$$

Десетична мярка за зрителна острота:

$$VA = \frac{1}{\alpha_{\min}} . \quad (11.7)$$

LogMAR мярка за зрителна острота:

$$\text{LogMAR} = \log_{10} \alpha_{\min} . \quad (11.8)$$

11.12 Децентриране на сферична леща

Призматичен диоптър от децентриране на сферична леща с пречупваща сила Φ на разстояние a :

$$P_{\Delta} = 100a[\text{m}]\Phi = a[\text{cm}]\Phi . \quad (11.9)$$

11.13 Точки на близко и далечно виждане

x_{PR} – разстояние между окото и точката на далечно виждане.

x_{PP} – разстояние между окото и точката на близко виждане.

$\delta\Phi$ – необходима корекция, оптичен дефицит.

$\Delta\Phi$ – обем на акомодация.

Таблица 11.6: Връзка между x_{PR} и x_{PP} и $\delta\Phi$ и $\Delta\Phi$

Око	x_{PR}	x_{PP}
Еметропично ($\delta\Phi = 0$)	∞	$\frac{1}{\Delta\Phi}$
Далекогледо ($\delta\Phi > 0$)	$-\frac{1}{\delta\Phi}$	$\frac{1}{\Delta\Phi - \delta\Phi}$
ако $\Delta\Phi > \delta\Phi$	∞	$\frac{1}{\Delta\Phi - \delta\Phi}$
Късогледо ($\delta\Phi < 0$)	$-\frac{1}{\delta\Phi}$	$\frac{1}{\Delta\Phi - \delta\Phi}$

Таблица 11.7: Връзка между $\delta\Phi$ и $\Delta\Phi$ и x_{PR} и x_{PP}

Око	$\delta\Phi$	$\Delta\Phi$
Еметропично ($\delta\Phi = 0$)	0	$\frac{1}{x_{\text{PP}}}$
Късогледо ($\delta\Phi < 0$)	$-\frac{1}{x_{\text{PR}}}$	$\frac{1}{x_{\text{PP}}} - \frac{1}{x_{\text{PR}}}$

11.14 Зависимост на корекцията от вертексното разстояние

Φ_0 – необходима корекция при разстояние от лещата до окото d_0 . Φ – необходима корекция при разстояние от лещата до окото d :

$$\Phi = \frac{\Phi_0}{1 + \Phi_0(d - d_0)} . \quad (11.10)$$

11.15 Хроматични аберации

Разлика в пречупващите сили на тънка сферична леща за λ_F и λ_C :

$$\boxed{\Phi_F - \Phi_C = \frac{\Phi_D}{\nu}} . \quad (11.11)$$

Условие за намиране на оптичните сили на ахроматичен дублет:

$$\boxed{\frac{\Phi_{D1}}{\nu_1} = -\frac{\Phi_{D2}}{\nu_2}} . \quad (11.12)$$

11.16 Сферични аберации

Фактори на разстоянието и формата:

$$p = \frac{x' - x}{x' + x} ,$$

$$s = \frac{R_2 + R_1}{R_2 - R_1} .$$

Фокусно разстояние при периферни лъчи:

$$\frac{1}{x} + \frac{1}{x'} = \frac{1}{f_0} + \frac{y^2}{f_0^3} \left(As^2 + Bsp + Cp^2 + D \right) , \text{ където} \quad (11.13)$$

$$A = \frac{n + 2}{8n(n - 1)^2} ,$$

$$B = \frac{n + 1}{2n(n - 1)} ,$$

$$C = \frac{3n + 2}{8n} ,$$

$$D = \frac{n^2}{8(n - 1)^2} .$$

Елиминирание/намаляване на сферичните аберации:

$$s_{min} = -\frac{pB}{2A} = -2p\frac{n^2 - 1}{n + 2}, \quad (11.14)$$

$$R_1 = \frac{2f_0(n-1)}{s+1}, \quad (11.15)$$

$$R_2 = \frac{2f_0(n-1)}{s-1}.$$

11.17 Дифракционна решетка

Условие за намиране на максимумите на дифракционна решетка с константа d :

$$d \sin \alpha_m = m\lambda. \quad (11.16)$$

11.18 Основни фотометрични величини

: |Светлинна интензивност I [cd]:

$$I = \frac{d\Phi}{d\Omega}, \quad (11.17)$$

светлинният поток Φ [lm] в единица пространствен ъгъл. Ако източникът е изотропен:

$$I = \frac{\Phi}{4\pi}. \quad (11.18)$$

: |Осветеност E [lx]:

$$E = \frac{d\Phi}{dS}, \quad (11.19)$$

потокът падащ върху единица площ.

Закон на Кеплер:

$$E = \frac{I}{r^2}, \quad (11.20)$$

в сила е когато, повърхността се намира на разстояние r от източника и лъчите падат нормално към нея.

Закон на Ламберт:

$$E = \frac{I}{r^2} \cos \theta, \quad (11.21)$$

в сила е когато, повърхността се намира на разстояние r от източника, а лъчите падащи върху нея сключват ъгъл θ с нормалата към повърхността.

: |Светимост M [lm/m²]:

$$M = \frac{d\Phi}{dS}, \quad (11.22)$$

светлинният поток, излъчван от единица площ.

: |Яркост L [cd/m²]:

$$L = \frac{I}{S} \cos \alpha, \quad (11.23)$$

светлинната интензивност към излъчващата площ S . Ъгъл α е между посоката на излъчването и нормалата към излъчващата площ.

: |Светлинен добив η [lm/W]:

$$\eta = \frac{\Phi}{P}, \quad (11.24)$$

светлинният поток, който се пада на единица консумирана мощност.

Връзка между енергетичните и светлинните величини:

$$\Phi_\nu(\lambda) = K_m V(\lambda) \Phi_e(\lambda), \quad (11.25)$$

$\Phi_\nu(\lambda)$ – светлинен поток за дадена дължина на вълната λ ,

$\Phi_e(\lambda)$ – енергетичен поток за дадена дължина на вълната λ ,

$V(\lambda)$ – относителна спектрална чувствителност на окото за дадена дължина на вълната λ ,

$K_m = 683$ [lm/W] – максимална спектрална светлинна ефективност.